

УДК 332.282

**В. В. Горлачук,**

д. е. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри управління земельними ресурсами, Чорноморський національний університет імені Петра Могили  
ORCID ID: 0000-0003-0297-0396

**М. М. Пироженко,**

магістрант факультету економічних наук, спеціальності "Геодезія та землеустрій",  
Чорноморський національний університет імені Петра Могили  
ORCID ID: 0000-0002-2520-6967

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.2.24

## ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНИХ УМОВАХ

V. Horlachuk,

Doctor of Economic Science, Professor, Department of Land Management, Petro Mohyla Black Sea National University

M. Pyrozhenko,

master of the Department of Land Management, Petro Mohyla Black Sea National University

### THE ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF IMPROVEMENT OF LAND RELATIONS IN MODERN CONDITIONS

У статті обґрунтовується, що земельні перетворення в Україні стали причиною небаченої кризи у сільськогосподарському землекористуванні, занепадом його на внутрішньому і зовнішньому ринках, але стали благом для тих, хто не створює самого блага, умов для кращого життя громадян України. Обґрунтовано недоцільність зняття мораторію на купівлю-продажу земельних паїв, орієнтованого на заволодіння олігархатом 72 % території, представленої сільськогосподарськими угіддями. Акцентується увага на процес розвитку фермерських господарств на засадах довгострокової оренди земельних паїв та сільськогосподарських кооперативів на засадах спільної часткової власності на землю з особистою участю власників паїв у процесі виробництва, що сприятиме їх економічній незалежності та формуванню сприятливого впливу на суспільно-політичний, фінансовий, екологічний клімат в Україні та її регіонах. Акцентується увага, що взятий курс держави на продажі земельних паїв — це злочин українського народу.

The article substantiates that land transformations in Ukraine have caused the unprecedented crisis in agricultural land use, its decline in the domestic and foreign markets, but have become a boon for those who do not create the best conditions for the better life of Ukrainian citizens. The inappropriateness of lifting the moratorium on the sale and purchase of land shares is justified as 72% of the territory represented by agricultural land oriented to the oligarchy. The lifting of the moratorium on the sale and purchase of land units for Ukrainians will mean even greater poverty. The attention is focused on the process of development of farms on the basis of long-term lease of land shares and agricultural cooperatives on the basis of joint partial ownership of land with the personal participation of shareholders in the production process, which will contribute to their economic independence and the formation of a favorable impact on socio-political, financial, in Ukraine and its regions. Attention is drawn to the fact that the state's course of sale of land shares is a crime of the Ukrainian people. It is indicated if the lifting of the moratorium by the Verkhovna Rada of Ukraine in such a case should create conditions for raising the rent to a tenant who would not be profitable to sell spare shares. It is substantiated

that the Ukrainian fertile lands that are trying to turn into a sale and purchase item looks criminal. The process of land parsing contradicts the Basic Stock — the Constitution of Ukraine. The lifting of the plant moratorium should result in the incompleteness of a number of legislative acts in order to minimize the negative consequences in the system of land relations and land management. The lifting of the moratorium on the sale and purchase of land units will lead to the devaluation of the national currency. Poor people As a result, they will become poorer and the rich will become even richer. It is substantiated that the Systematic steps in the direction of the adoption of laws, as a matter of priority, are at least such laws as "On the prohibition of change of purpose of land shares", "On zoning of lands", "On development of rural territories", "On harmonization of development of branches of agriculture", "On the obligatory use of land on the basis of land management projects", "On protection of farms" and others.

*Ключові слова: аграрне виробництво, сільськогосподарське землекористування, оренда, ринок землі, мораторій.*

*Kea words: agricultural production, agricultural tenure, agricultural tenancy, market for land, moratorium.*

### ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питання конкурентоспроможності сільськогосподарського землекористування в умовах сучасних земельних відносин є предметом численних дискусій серед різних верств населення України. Підстав для цього є безліч, оскільки за 30-річний період земельних перетворень, колись здорова економіка землекористування, нині пронизана небаченою кризою і занепадом його на внутрішньому і зовнішньому ринках. Справедливо відзначив один з авторів [1, с. 53], що ринкова реформа стала благом для тих, хто не створює самого блага, умов для кращого життя. Ті, хто їх створює, погрузли у злиднях, втративши сподівання на краще життя.

За таких умов, ми відстоюємо позицію контролю за недопущенням зняття мораторію на купівлю-продажу земельних паїв, як найгіршого сценарію формування конкурентного середовища та конкурентних відносин.

Зняття мораторію на купівлю-продажу земельних паїв для українців буде означати ще більшу злиденність.

Ми переконані, що земля переставши бути власністю українського народу, перейде у власність окремих багатіїв, які незаконно нажили мільярдних статків. Сьогодні вони, за підтримки Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів, всупереч волі українського народу, всупереч національних економічних інтересів намагаються перетворити українські родючі землі у предмет купівлі-продажу. Це виглядає злочинно.

На основі аналізу об'єктивних можливостей земельно-ресурсного потенціалу автори доходять важливого висновку, що родючі ґрунти перетворюють її в сільськогосподарську наддержаву, здатну нагодувати "від 140—150 млн до 500—500 млн чоловік" [2, с. 26].

Тому не випадково, так звана, група Джорджа Сороса береться за подолання бар'єру, що стоїть на шляху до отримання у власність більше 72% території України, покритої сільськогосподарськими угіддями.

Відтак однією з ключових стратегічних передумов формування конкурентних переваг сільськогосподарського землекористування є формування таких ринкових інститутів, за допомогою яких якщо і не вдасться запобігти зняттю мораторію на купівлю-продажу земельних паїв, то створити такі умови, за яких власникам паїв буде не вигідно їх продавати. Справедливо відзначають відомі в Україні і за рубежом вчені [3, с. 29], що "розвинена інституційна система дає позитивний ефект навіть за "дорогого" уряду.

### АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Пошукам раціонального вибору земельних відносин, активних дій держави у цьому контексті присвячено праці Д.І. Бабміндрі, В.М. Гейця, Д.С. Добряка, Й.М. Дороша, О.В. Лазаревої, А.Г. Мартина, Л.Я. Новаковського, П.Т. Саблука, А.Я. Сохничя, М.Г. Ступеня, А.М. Третьяка, В.В. Юрчишина та інших вчених.

Проте результати їх досліджень не стали вирішальною силою розвитку ситуації на ринку землі, не справили визначального впливу на формування конкурентних стратегій сільськогосподарського землекористування, через що аграрний сектор економіки втратив привабливість для припливу інвестицій.

### **МЕТА СТАТТІ**

Метою статті є обґрунтування концепції створення сприятливих умов у короткостроковому періоді для розвитку сільськогосподарського землекористування, що справить позитивний вплив на забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки, ефективність розвитку земельних відносин ринкового типу.

### **ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ**

В останні десятиріччя в Україні динамічно здійснюються масштабні земельні перетворення, хоча, переважно, не завжди орієнтовані на економічне пожвавлення показників добробуту народу, раціональне і ефективне використання землі.

Водночас з поля зору у владних структур не випадає ідея про зняття мораторію на купівлю-продаж земельних паїв, що створює реальну загрозу існування самої держави — України, адекватне її становище у світовому економічному вимірі. Відзначимо, що паювання земель — це далекоглядний приціл міжнародних організацій (МВФ, СБ та ін.), з метою заволодіння чорноземами України, яких нині налічується майже 28 млн га, що становить 8—15% світових запасів. Без попереднього паювання сільськогосподарських угідь заволодіти землею колективної форми власності було неможливим априорі. Це дає підстави стверджувати, що паювання землі стало інструментом цілеспрямованої політики позбавлення землі тих, хто її обробляє, тих, для кого земля є "дійною коровою" у випадку економічних потрясінь. Адже історія має приклади, що завдяки корові люди виживали, забезпечували цивільні потреби реального життя і інші потреби. Ми переконані, що не можна обстоювати ідею паювання земель з наступними їх продажем, оскільки це суперечить Основному закону — Конституції України, хоча зростання влади з олігархатом дозволили собі її порушити у власних інтересах.

Але, Конституція України, заклавши фундамент приватного землеволодіння, надала можливість отримати землю для ведення особистого селянського господарства, садівницт-

ва, городництва, сінокосіння, для випасу худоби і створення фермерських господарств та інших потреб.

Хіба цього недостатньо, щоб підвищувати добробут суспільства, підвищити конкурентоспроможність аграрного сектора економіки, яка відіграє визначальну роль на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Відповідно до цього логічним видається, що суспільство не має права ухилитись від дотримання чинного законодавства у системі земельних відносин та управління земельними ресурсами, яким би воно було недолугим.

Але що дало для України та її громадян паювання сільськогосподарських угідь, яке носить суперечливий характер. Таке паювання, яке проведено під лобістським впливом окремих політико-економічних кіл, підриває місце-ву економіку, активізує міграцію капіталу.

Якщо колгоспно-радгоспна модель не допускала дерібану землі, то паювання земель створило штучні передумови для поширення тіньової економіки, ускладнило господарську діяльність на землі, звело до нульової позначки активність людей і інші негативи.

За такої ситуації суспільство втратило довіру до влади.

Зруйнована економіка стала причиною того, що ВВП України з початку 90-х років через спад виробництва, сплеск інфляції скоротився майже на 50% за період на кінець 2018 року. В душах селян зародився бунт, і не безпідставно, оскільки 70% економіки належать сім'ям олігархів.

Зважаючи на нарікання прогресивної частини суспільства України, виникла необхідність порятунку ситуації, яка нині суперечить нормам і стандартам якості життя, погіршує екологію ґрунтового покриву. Не можна допустити, щоб зняття мораторію на купівлю-продаж земельних паїв стало інструментом у руках олігархів, які запровадять "свої" правила гри на ринку сільськогосподарської продукції, спекулюватимуть стандартами її якості.

Законодавчому закріпленню процедури зняття мораторію на купівлю-продаж земельних паїв має стати на заваді незавершеність цілої низки законодавчих актів, тобто держава, принаймні, мала б створити правову базу для цього, а не жити у правовому безладі. Тут поспіху не можна допустити. Так, прийняття закону "Про обіг земель сільськогосподарського призначення" вже не достатньо для обґрунтування доцільності і правомочності зняття мораторію, хоча його важливість незаперечна.

Окремо зупинимось на пріоритетних законах, які б мали доповнити і позитивно вплинути на формування системи законодавчих актів у контексті зняття мораторію на купівлю-продажу земельних паїв, щоб мінімізувати негативні наслідки у системі земельних відносин і управління земельними ресурсами.

Системними кроками у напрямі прийняття законів, першочерговими, принаймні є такі закони, як "Про заборону зміни цільового призначення земельних паїв", "Про зонування земель", "Про розвиток сільських територій", "Про гармонізацію розвитку галузей сільськогосподарства", "Про обов'язковість використання землі на основі проектів землеустрою", "Про захист фермерських господарств" та ін.

За таких обставин, коли закони будуть корелювати один з одним, у якійсь мірі будуть ліквідовані законодавчі прогалини з подолання деструктивних процесів у сфері земельних відносин.

Але треба сказати, що протистояти позиції влади, яка намагається під будь-яким приводом зняти мораторій на земельні паї надзвичайно важко, хоча ситуація не безнадійна, оскільки закон врешті-решт не зобов'язує власників паїв їх продавати. Це означатиме, що паї можуть перебувати і надалі в оренді, поєднуючи інтереси орендаря і орендодавця.

Слід усвідомлювати, що орендні відносини добре розвинені у багатьох країнах ЄС і світу. Так, сільськогосподарські підприємства Чехії і Словаччії здійснюють господарську діяльність на орендованих землях, частка яких складає відповідно 91 і 96 %.

Фермерські господарства Естонії, Німеччини, Бельгії мають понад 60% орендованих земель, в Іспанії, Італії, Швеції та Нідерландах — у межах 30—40 %. У Данії, Польщі та Австрії частка орендованих земель складає до 30%. Показовим є приклад того, що у багатьох країнах ЄС спостерігається тенденція розширення площі орендованих земель.

Водночас головним залишається те, що земля, яка передана в оренду, залишається власністю орендодавця, яка може бути йому повернена після закінчення терміну дії договору про оренду. Так, є багато нарікань до орендарів щодо споживацького ставлення до землі. Їх часто називають земельними бракон'єрами.

Але ця проблема може бути розв'язана шляхом продовження терміну оренди з 1—3 років на термін 6—10 і більше років. За даними джерела [4, с. 24] така тенденція має вектор до зростання. Якщо у 2001 році переважала оренда

землі на 1—3 роки (45,7 %), то у 2015 р. — 3,1 %. І навпаки, якщо у 2001 році оренда на 6—10 років складала 11,3 %, то у 2015 році — 46,4%. Це ті терміни, які дозволяють "зростись" орендарю з орендованою землею, вважати її власною і відповідно використовувати її з урахуванням всіх екологічних вимог.

Довгострокова оренда буде активізувати орендаря до використання землі на підставі розроблених проектів землеустрою, де одним з важливих є питання сівозмін, які вирішують, щонайменше, три питання — продуктивності землі, екології ґрунтового покриву, стабілізації агроєкоєкстемі. Особливо відзначимо, що "стара" тенденція проектування сівозмін, під якою розумілось "чергування культур у просторі і часі" себе вичерпала. Натомість сьогодні є інше розуміння поняття "сівозміни" — це чергування культур лише у часі. Такі сівозміни називають динамічними, часто називають їх адаптивними, хоча суть від цього не міняється.

Суть цих сівозмін полягає в тому, що чергування культур у сівозмінах не "прив'язується" до чергування культур, передбачених проектом землеустрою. Головний принцип такий — кожна сільськогосподарська культура і навіть сорт у відповідності із своїми біологічними особливостями повинна бути розміщена за кращими попередниками для того, щоб нормально розвиватись.

Перехід до таких сівозмін зумовлено насамперед об'єктивною необхідністю адаптованості до кон'юнктури ринку продукції та впливу погодних умов, які можуть визначати відступлення від переліку тих культур, що передбачені проектом землеустрою. За мірками "старих традицій" такі сівозміни формально вважались "не освоєними", за що керівництву сільськогосподарських підприємств вказувалося на недопустимість відхилень такого чергування культур у сівозмінах.

У системі динамічних сівозмін кожна ділянка ріллі стає сівозміною, що спростовує процедуру моніторингу за їх освоєнням за роками.

Крім того, радикальне оновлення земельних відносин, яке суттєво зможе стабілізувати економічну ситуацію в Україні, ми покладаємо на створення мережі організаційно-правових форм господарювання на засадах спільної часткової власності на землю. Такими структурами є кооперативна форма господарювання на основі об'єднання земельних паїв громади з метою крупнотоварного виробництва, яка є кращою альтернативою організації виробництва і праці.

Позитивні сторони такого сценарію є очевидними. Але це загальні міркування або рівень гасел.

Розглянемо детальніше підняте питання. Наприклад, орендодавець, здавши в оренду земельний пай площею 4,0 га в кінці маркетингового року зможе отримати оренду плати за умови 5% від нормативної грошової оцінки в сумі 6 тис. грн (30 тис. грн 5%: 100 4 га).

Використовуючи земельний пай на засадах спільної часткової власності на землю, в залежності від структури посівних площ, реалізаційної ціни продукції, витрат на її виробництво, власник паю зможе за рік заробити 60—80 тис грн, тобто у 10 разів більше, ніж отримав би він орендну плату. Тобто зарплата його буде приблизитися до заробітної плати у промисловості. Але головне, що буде знижено рівень безробіття — проблему номер один на селі.

Але дієві зрушення в аграрному секторі економіки будуть активізовані у випадку цілеспрямованої та системної діяльності не тільки виробництва рослинницької і тваринницької продукції, але і її переробки, що створить помітний ефект у боротьбі за конкурентні переваги.

Це дає підстави стверджувати, що нова концепція регулювання земельних відносин носитиме соціально-орієнтований характер, сприятливий для розвитку конкурентних переваг сільськогосподарського землекористування в умовах ринкової економіки.

### **ВИСНОВКИ**

Отже, ні один орган державної влади, ні один Уряд України, який за роки незалежності змінювався 18 разів не зможуть відповідати за непередбачувані наслідки, знявши мораторій на купівлю-продажу земельних паїв. Уряди приходять і швидко відходять, а земельна проблема може набрати незворотного жорстокого характеру, що посилить злочинність, злочинство та ін., позбавивши соціального захисту селянина. Базові конкурентні переваги сільськогосподарського землекористування активно можуть розвиватись завдяки оренді землі з метою створення фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів на засадах спільної часткової власності на землю за участі власників земельних паїв у процесі виробництва сільськогосподарської продукції. Розраховувати на позитивні тенденції активізації інвестицій на село за результатами зняття мораторію на купівлю-продажу виглядає не переконливо. Показовим є те, що ні на один

колосок не збільшиться виробництво зернових, а 70 млн тонн збору врожаю зернових культур сьогодні є свідченням того, що сучасна модель розвитку аграрного сектора може демонструвати високий потенціал соціально-економічної спрямованості і без продажу землі. Потрібно розуміти, що земля є матеріальною основою існування людей, і ніхто — ні Президент, ні Уряд, ні Верховна Рада України не мають права позбавляти життя людини. Продаж землі — це злочин проти українського народу. Ми вбачаємо, що єдиний спосіб вирішення проблеми щодо продажу земельних паїв бажаними власниками — це продаж її державі, з наступною передачею в оренду зацікавленим у цьому громадянам.

Важливо сконцентрувати увагу на тому, що зняття мораторію на купівлю-продажу земельних паїв призведе до девальвації національної валюти. У цьому разі гроші, отримані за продаж земельного паю, невдовзі будуть витрачені, і людина може стати зайвою на рідній землі. Бідні люди на селі стануть ще біднішими, а багаті — ще багатшими. Невже український селянин, а відтак весь працьовитий український народ, хоче такого сценарію розвитку подій, подій, направлених на знищення колиски нації — села і його працелюбивих людей.

### **Література:**

1. Напрями та засоби розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України / В.В. Бойко та ін.; за ред. Т.Г. Васильціва, В.В. Бойка. Львів: Ліга-Прес, 2016. 260 с. URL: [http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/Monografia\\_Boyko.pdf](http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/Monografia_Boyko.pdf) (дата звернення: 09.01.2020).
2. Газуда А.М., Ерфан В.Й., Газуда С.М. Сільський розвиток регіону: [монографія] / А.М. Газуда, В.Й. Ерфан, С.М. Газуда. — Ужгород: Видавництво ФОП Сабов А. М., 2015. — 250 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16084/.pdf> (дата звернення: 08.01.2020).
3. Венгерська Н.С. Сільський розвиток України в умовах євроінтеграції: проблеми та перспективи / Н.С. Венгерська // Економічний вісник Національного гірничого університету. — 2015. — № 4. — С. 113—118. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu\\_2015\\_4\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2015_4_15) (дата звернення: 09.01.2020).
4. Стегней М.І. Екологічні пріоритети розвитку сільських територій / М.І. Стегней // Економіка та держава. — 2015. — № 1. — С. 17—21. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde\\_2015\\_1\\_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2015_1_6) (дата звернення: 09.01.2020).

5. Земля як товар: що нам дасть моніторинг земельних відносин. 24 канал: портал, URL: [https://24tv.ua/ukrayina\\_tag1119/](https://24tv.ua/ukrayina_tag1119/) (дата звернення: 09.01.2020).

6. Земельний Кодекс України: поточна редакція від 09.08.2019 / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3—4, ст. 27. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/> (дата звернення 09 січня 2020).

7. Малоокій В.А. Теоретичні аспекти дослідження управління земельними ресурсами територіальних громад. Державне будівництво. 2016. № 1. С. 1—11. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu\\_2016\\_1\\_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2016_1_21) (дата звернення 09 січня 2020).

8. Бутенко Є.В., Зарічнюк С.М. Динаміка розвитку нормативно-правової бази управління земельними ресурсами. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2015. № 1. С. 20—26. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Zemleustriy/article/view/6657/6513> (дата звернення 09 січня 2020).

9. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними: Постанова Кабінету Міністрів від 7 червня 2017 р. № 413 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2018> (дата звернення: 09 січня 2020).

10. Мартин А.Г. Механізм державного регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні. Земельне право України. 2011. № 10. С. 18—20. URL: <https://zsu.org.ua/andrij-martin/94-2011-07-07-11-38-11> (дата звернення 09 січня 2020).

#### References:

1. Wojko, V.V. Vasyl'tsiv, T. H. Voloshyn, V. I. Pliash, O. I. and Lupak, R. L. (2016), *Napriamy ta zasoby rozvytku sil's'kykh terytorij v konteksti zmitsnennia sotsial'noekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Directions and means of rural development in the context of strengthening social and economic security of Ukraine], Liha-Pres, L'viv, Ukraine.

2. Hazuda, L. M. Erfan, V. J. and Hazuda, S. M. (2015), *Sil's'kyj rozvytok rehionu* [Rural development of the region], FOP Sabov A. M., Uzhhorod, Ukraine.

3. Venhers'ka, N. S. (2015), "Rural development of Ukraine in the context of European integration: problems and prospects", *Ekonomichnyj visnyk Natsional'noho hirnychoho universytetu*, [Online], vol. 4, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu\\_2015\\_4\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2015_4_15) (Accessed 09 January 2020).

4. Stehnej, M. I. (2015), "Environmental priorities for rural development", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 17—21, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde\\_2015\\_1\\_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2015_1_6) (Accessed 09 January 2020).

5. Portal 24 channel (2019), "Land as a commodity: what will enable us to monitor land relations", available at: [https://24tv.ua/ukrayina\\_tag1119/](https://24tv.ua/ukrayina_tag1119/) (Accessed 09 January 2020).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), "Land Code of Ukraine", available at: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/> (Accessed 09 January 2020).

7. Malooky`j, V.A. (2016), "Theoretical aspects of the study of land management of territorial communities", *Derzhavne budivny` czstvo*, vol. 1, pp. 1—11, Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu\\_2016\\_1\\_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2016_1_21) (accessed 09 January 2020).

8. Butenko, Ye.V. and Zarichnyuk, S.M. (2015), "Dynamics of development of the regulatory legal framework for land resources management", *Zemleustriy, kadastr i monitoryng zemel`*, vol. 1, pp. 20—26, Available at: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Zemleustriy/article/view/6657/6513> (accessed 09 January 2020).

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Decree "Strategy for improving the management mechanism in the field of use and protection of agricultural land of state ownership and disposal", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2018> (Accessed 09 January 2020).

10. Martyn, A.H. (2011), "Mechanism of state regulation of agricultural land market in Ukraine", *Zemel`ne pravo Ukrayiny`*, vol. 10, pp. 18?20, Available at: <http://zsu.org.ua/andrij-martin/94-2011-07-07-11-38-11> (accessed 09 January 2020).  
*Стаття надійшла до редакції 15.01.2020 р.*

[www.economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua)

Електронне фахове видання

Ефективна  
ЕКОНОМІКА

**Виходить 12 разів на рік**

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б») Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: [economy\\_2008@ukr.net](mailto:economy_2008@ukr.net)

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73